

Bibliotek för alla genom hela livet

Regional biblioteksplan 2022–2025 för Region Skåne

Regional biblioteksplan 2022–2025 för Region Skåne.....	1
Bibliotek för alla – genom hela livet.....	1
Regional biblioteksverksamhet.....	1
Övergripande mål för regional biblioteksverksamhet 2022–2025.....	2
Sjukhusbiblioteken.....	2
Övergripande mål för sjukhusbibliotekens verksamhet 2022–2025.....	3
Fyra områden för utveckling och samarbete	3
Bibliotek för delaktighet och demokrati	5
Egenmakt och medskapande	5
Prioriterade målgrupper i fokus	5
Digital kompetens och delaktighet.....	6
Bibliotek för lärande och läsande	9
Vägledning och kunskapsförmedling.....	9
Det livslånga läsandet	9
Lärande och innovativa biblioteksorganisationer	10
Bibliotek för kreativitet och kultur	13
Mångsidig kulturförmedling.....	13
Skapande och berättande	13
Bibliotek för hållbarhet och hälsa.....	15
Hälsofrämjande bibliotek	15
Biblioteken och Agenda 2030	16
Ökad bibliotekssamverkan och resursutnyttjande.....	16
Genomförande och organisation.....	18
Lagar, styrdokument och strategier.....	18
Uppföljning och revidering	19
Biblioteksplanen i korthet	20

Regional biblioteksplan 2022–2025 för Region Skåne

BIBLIOTEK FÖR ALLA – GENOM HELA LIVET

Biblioteken arbetar för att ge människor likvärdig tillgång till information, kunskap och kultur – oavsett förutsättningar och genom hela livet. Regional biblioteksplan 2022–2025 utgår från Region Skånes visioner om ett öppet, samverkande och hållbart Skåne¹. Enligt Bibliotekslagen ska alla i Sverige ha tillgång till biblioteksverksamhet och särskilt prioriterade är personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska, samt barn och unga. Biblioteken har två centrala lagstadgade uppdrag:

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.²

Bibliotekstyper i det allmänna biblioteksväsendet är folkbibliotek, regional biblioteksverksamhet, sjukhusbibliotek, skolbibliotek, universitets- och högskolebibliotek, samt övrig offentligt finansierad biblioteksverksamhet. Biblioteksplanen formulerar övergripande mål och utvecklingsområden för den biblioteksverksamhet som Region Skåne ansvarar för: regional biblioteksverksamhet och sjukhusbiblioteken. De lagar och styrdokument som Region Skåne har att förhålla sig till och som är viktiga utgångspunkter för biblioteksplanen finns samlade på sidan 17.

REGIONAL BIBLIOTEKSVÆRSAMHET

Region Skånes kulturförvaltning ansvarar för regional biblioteksverksamhet i Skåne och har uppdraget att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet vad gäller folkbiblioteken i Skåne³. I enlighet med Kultursamverkansmodellens intentioner och med *Regional kulturplan för Skåne 2021–2024* som övergripande inriktning de kommande åren, verkar regional biblioteksverksamhet i nära samspel med övriga konst- och kulturområden som omfattas av den regionala kulturplanen. Verksamheten riktar sig främst till folkbiblioteken i Skåne, men etablerar också samarbete med andra bibliotekstyper och viktiga aktörer inom biblioteksväsendet på regional, nationell och internationell nivå. Med dessa olika aktörer kan Kulturförvaltningen skapa ytor för en levande diskussion som främjar folkbibliotekens utveckling.

Kulturförvaltningen ska i sitt stöd till folkbiblioteken bidra till hållbar biblioteksutveckling, det vill säga utvecklingsarbete som får långsiktiga och förankrade effekter i kommunerna. Fokus ligger på att öka folkbibliotekens handlingsutrymme och stärka biblioteksorganisationerna både var för sig och som helhet. Kulturförvaltningen erbjuder bland annat processtöd, metodutveckling, delfinansiering av projekt och strategiskt stöd till folkbiblioteken, till exempel i arbetet med kommunala biblioteksplaner. Arbetet sker i kontinuerlig dialog med folkbiblioteken för att verksamheten ska utgå från deras behov och genomföras med lyhördhet och flexibilitet i arbetssätt och stödformer. För att främja

¹ *Regional utvecklingsstrategi – Det öppna Skåne 2030*, som är Region Skånes övergripande styrdokument.

² 2 § i bibliotekslagen (2013:801).

³ 11 § i bibliotekslagen (2013:801).

kompetensutveckling och kunskapsdelning skapar Kulturförvaltningen förutsättningar och tillfällen för gemensamt lärande. Genomgående strävar Kulturförvaltningen efter ökad samverkan och samarbete mellan biblioteken och med andra aktörer, bland annat genom nätverk och mötesplatser.

En gemensam, ömsesidig och hållbar resursanvändning som gagnar Skånes alla invånare förutsätter en väl fungerande och stödjande regional infrastruktur. Kulturförvaltningen medfinansierar därför de dagliga medietransporterna mellan samtliga bibliotek i Skåne, och arbetar tillsammans med folkbiblioteken för ökad samverkan och med att utveckla långsiktigt hållbara mediestrategier.

Att främja folkbibliotekens strategiska verksamhetsutveckling och kvalitet tillhör Kulturförvaltningens kärnuppdrag inom regional biblioteksverksamhet. Som grund för gemensamt lärande och innovationsstöd ska Kulturförvaltningen bidra till att aktuell forskning används i biblioteksutveckling och stimulera forskningsorienterade angreppssätt, både vad gäller den egna verksamheten och folkbiblioteken. Det görs genom mötesplatser, nätverk och kompetensutveckling för, och i nära samarbete med, folkbiblioteken. Dessa sammanhang utgör också en grogrund för nya idéer och ny samverkan.

Genom löpande omvärldsbevakning i den egna sektorn och inom andra relevanta områden översätter Kulturförvaltningen ny kunskap och tendenser med relevans för det strategiska utvecklingsarbetet vid folkbiblioteken i Skåne. Kulturförvaltningen synliggör genom olika kommunikationskanaler och mötesplatser de skånska folkbibliotekens utvecklingsarbete och lyfter det kvalificerade och angelägna arbete som utförs av bibliotekspersonal.

Övergripande mål för regional biblioteksverksamhet 2022–2025

Stärka Skåne som en hållbar och innovativ biblioteksregion för alla invånare genom hela livet.

SJUKHUSBIBLIOTEKEN

Sjukhusbibliotekens uppdrag är att bidra till bättre hälso- och sjukvård för patienten. Till Region Skånes mål hör att bästa kunskap ska finnas tillgänglig och användas i varje patientmöte och att vården ska vara personcentrerad och ske i samklang med den individuella patientens förutsättningar och behov⁴. Sjukhusbiblioteken arbetar för att patienter, närstående, medarbetare, forskare, hälso- och sjukvårdsledning och allmänheten ska ha tillgång till den information som behövs för att fatta välinformerade beslut för en god vård och hälsa.

Sjukhusbiblioteken är integrerade med Patientforum/Patientutbildningscentrum⁵ som arbetar för stärkt patientdelaktighet och med HTA Syd⁶ som – i samarbete med sjukvårdens verksamheter – tar fram evidensbaserade underlag för systematisk och transparent prioritering. Därmed kan ett sammanhållet kunskapsstöd erbjudas i såväl vårdens vardag som i arbetet med kunskapsstyrning. Sjukhusbiblioteken arbetar aktivt för att tillhandahålla ett uppdaterat informationsutbud i både tryckt och elektronisk form och för att säkra att e-bibliotek, kliniska kunskapsstöd och andra verktyg är lättnavigerade och

⁴ Region Skånes verksamhetsplan och budget 2021 med plan för 2022–2023, sidorna 13-16.

⁵ Patientforum är integrerat med sjukhusbiblioteken, Skånes universitetssjukvård. Patientutbildningscentrum är integrerat med sjukhusbiblioteket, Skånes sjukhus nordväst.

⁶ HTA Syd är en del i uppbyggnaden av kunskapsstyrning i Skåne och övriga Södra sjukvårdsregionen. HTA står för Health Technology Assessment och innebär utvärdering av kunskapsläget för en metod, teknik eller behandling i hälso- och sjukvården inklusive ekonomiska, organisatoriska och etiska aspekter.

tillgängliga dygnet runt. Den medicinska bibliotekarien är vårdpersonalens guide inom informationsområdet och tillsammans med HTA Syd tar sjukhusbiblioteken fram kunskapsunderlag till hälso- och sjukvårdens beslutsfattare.

Patientdelaktighet stöds och utvecklas, i samverkan med behandlande enheter, genom att patienter och närstående erbjuds information och utbildning. Patienternas perspektiv tillvaratas vid metodutveckling av utbildningsinsatser samt vid övergripande utvecklingsarbete i hälso- och sjukvården. På sjukhusen är biblioteken nav för kunskap och lärande och ett forum för hälsofrämjande insatser. Målet är att stärka människors hälsolitteracitet – förmågan att förvärva, värdera och använda information för att bibehålla och främja hälsa⁷. Sjukhusbiblioteken fyller också en viktig funktion som plats för avkoppling, rekreation och samverkan mellan kultur- och hälsoområdet. Biblioteksverksamheten inom hälso- och sjukvården omfattas av bibliotekslagen.

Övergripande mål för sjukhusbibliotekens verksamhet 2022–2025

Utveckla stödet till vårdens medarbetare och organisation för en hälso- och sjukvård byggd på bästa möjliga kunskap.

Stärka möjligheterna för patienten att vara delaktig i sin egen vård och i hälso- och sjukvårdens utformning.

Utveckla biblioteken som kulturförmedlare och hälsofrämjande tillgängliga mötesplatser.

FYRA OMRÅDEN FÖR UTVECKLING OCH SAMARBETE

Bibliotekslagen lägger stort fokus vid samarbete och samverkan inom biblioteksväsendet för att biblioteken ska fungera som en gemensam resurs för invånarna⁸. Gemensamt för regional biblioteksverksamhet och sjukhusbiblioteken är arbetet med kunskapsdelning och kompetensutveckling, samt strävan efter forskningsorienterade arbetssätt. Därutöver ger Region Skånes strategi och handlingsplan för kultur och hälsa⁹ incitament och en ram för stärkt samverkan. Biblioteksplanen lägger grund för ett fortsatt fördjupat samarbete. Verksamheterna kommer likaså att utforska vinsterna med ett ökat utbyte mellan sjukhusbibliotek och folkbibliotek, då folkbibliotekens utveckling utgör Kulturförvaltningens huvudfokus inom regional biblioteksverksamhet.

Verksamheterna kommer tillsammans att ha sitt fokus på följande fyra gemensamma utvecklingsområden för perioden 2022–2025:

- Bibliotek för delaktighet och demokrati
- Bibliotek för lärande och läsande
- Bibliotek för kreativitet och kultur
- Bibliotek för hållbarhet och hälsa

I det praktiska biblioteksarbetet är de fyra utvecklingsområdena tätt sammanflätade och utgör varandras förutsättningar. De föresatser som beskrivs i de fyra utvecklingsområdena ska tillsammans bidra till att

⁷ ”Hälsolitteracitet omfattar flera sorters färdigheter – att läsa och förstå information, att kunna förhålla sig till och värdera information och att kunna kommunicera hälsobudskap, både för att få råd angående den egna hälsan men också för att stödja andra i deras hälsorelaterade beslut.” <http://www.halsolitteracitet.se/>

⁸ 14 §, 15 § och 16 § i bibliotekslagen (2013:801).

⁹ Region Skånes strategi och handlingsplan för kultur och hälsa 2015–2020.

uppnå de övergripande målen för sjukhusbiblioteken och Kulturförvaltningens regionala biblioteksverksamhet.

Bibliotek för delaktighet och demokrati

EGENMAKT OCH MEDSKAPANDE

Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla och främja lika rättigheter. Värnandet av fri- och rättigheter är grundläggande för bibliotekens uppdrag att verka för det demokratiska samhällets utveckling och ska genomgående prägla bibliotekens verksamhet.

Biblioteken stärker människors egenmakt – möjligheten att påverka sina liv – genom att ge dem verktyg att aktivt delta i samhället, lära och utvecklas. Egenmakt och delaktighet är centralt också för att uppnå en god och jämlik hälsa¹⁰ och för att människor ska kunna påverka sin egen hälso- och sjukvård. Sjukhusbiblioteken stödjer patientdelaktighet genom att erbjuda olika möjligheter till lärande, till exempel i form av patientutbildningar, kvalitetsgranskad information, populärmedicinska föreläsningar och vägledning i sök- och källkritik och i samarbete med vårdens medarbetare och personer med egna patienterfarenheter. Patientperspektivet tillvaratas också vid övergripande utvecklingsarbete och sjukhusbiblioteken kan på så sätt bidra till att skapa förutsättningar för en hälso- och sjukvård utformad efter både invånarnas och verksamheternas behov.

Folkbiblioteken stärker allas möjlighet till egenmakt och ett livslångt lärande genom folkbildning, kunskapsförmedling, samhällelig vägledning och förmedling av kultur och berättelser. Biblioteken ska sträva efter likvärdig tillgång för alla. För att överbrygga ojämlikheter i geografiska avstånd, socioekonomiska förhållanden och andra individuella förutsättningar behöver biblioteken arbeta mer uppsökande och rörligt i samverkan med det omgivande lokalsamhället för att nå fler, både i stad och på landsbygd. I denna strävan är också arbetet med filialer betydelsefullt, liksom utvecklandet av digital biblioteksverksamhet för ökad tillgänglighet och mer öppna bibliotek som med förlängda öppettider kan fungera som ett komplement till ordinarie verksamhet.

För att skapa ett bredare samhällsengagemang är bibliotekens roll som mötesplats och samtalsyta viktig. Biblioteken är allas gemensamma rum och en plats där invånarna kan vara delaktiga och påverka utbudet och själva skapa verksamhet utifrån sina egna idéer, liksom ha möjlighet att dela med sig av sina kompetenser och lära av varandra.

PRIORITERADE MÅLGRUPPER I FOKUS

Personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna, personer med annat modersmål än svenska, samt barn och ungdomar ska ägnas särskild uppmärksamhet enligt bibliotekslagen¹¹ – det ska beaktas genomgående i bibliotekens verksamhet. Tillgänglighetsperspektivet ska genomsyra hela verksamheten, från tillgänglig läsning, information och förmedling, till biblioteksrummets och programverksamhetens fysiska och digitala utförande. Universell utformning, som innebär att exempelvis miljöer och tjänster redan från början utformas så att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning, och en alltigenom tillgänglig biblioteksverksamhet gynnar alla. Många människor ingår i flera av de prioriterade grupperna, vilket innebär att bibliotekspersonalen behöver arbeta aktivt med olika perspektiv och behov parallellt.

¹⁰ Kommissionen för jämlik hälsa. *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa* (SOU 2017:47). Stockholm: 2017.

¹¹ 4 §, 5 § och 8 § i bibliotekslagen (2013:801).

Arbetet med att nå prioriterade målgrupper är ett utvecklingsområde för biblioteken i Skåne. De senaste åren har flera folkbibliotek utforskat nya metoder för uppsökande verksamhet och för att involvera målgrupper i utformning av biblioteksrum, bestånd och programverksamhet. Även sjukhusbiblioteken arbetar uppsökande och bidrar till att skapa förutsättningar för att alla ska kunna ta del av bland annat medicinsk information på sina egna villkor.

Bibliotekens verksamhet ska vara tillgänglig för alla, utan avgränsning till dem som har svenskt medborgarskap. För nyanlända underlättas etableringen i Sverige av tillgång till lättläst litteratur, möjlighet till språkträning samt samhällelig och digital vägledning. Sjukhusbiblioteken erbjuder riktat språkstöd och anpassad medicinsk litteratur till utlandsfödd vårdpersonal för att på olika sätt underlätta vägen in i arbetslivet. En viktig lagstadgad uppgift för bibliotek är också att stimulera flerspråkighet och förmedla litteratur och medier på människors modersmål.

Biblioteken har ett särskilt ansvar att värna och synliggöra de fem nationella minoriteternas språk och kultur¹². Bibliotekens arbete med nationella minoriteter handlar framförallt om att bidra till att öka kunskapen och förståelsen om de nationella minoriteterna, tillgängliggöra medier, teknik och programverksamhet på minoritetsspråken i samråd med de som identifierar sig som tillhörande någon eller några av de nationella minoriteterna. Det ska bidra till att vitalisera språken och kulturerna, framförallt för barn och unga.

FN:s barnkonvention är lag i Sverige sedan januari 2020 vilket ger ny tyngd åt bibliotekens sedan länge etablerade arbete med barn och unga. Folkbiblioteken har en betydande roll vad gäller alla barns och ungas rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet, deras rätt att kunna göra sina röster hörda och yttra sig i beslut som rör dem, och deras rätt till information, litteratur och utveckling. Genom sin barn- och ungdomsverksamhet säkerställer sjukhusbiblioteken kontinuitet i tillgången till dessa resurser.

DIGITAL KOMPETENS OCH DELAKTIGHET

Förmågan att förstå och använda digitala tjänster och verktyg är en allt mer ofrånkomlig del av vardagen såväl som en förutsättning för att fullt ut kunna delta i samhället. Digital delaktighet är en demokratifråga. Folkbiblioteken ska enligt lag verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.¹³ Behovet av att som invånare vara förtrogen med digitala verktyg och samhällstjänster tydliggjordes ytterligare under covid-19-pandemin, särskilt vad gäller äldre och personer med funktionsnedsättning. För att säkra att digitaliseringen innebär större möjligheter i stället för ökat utanförskap krävs att bibliotekspersonalens digitala kompetenser uppdateras kontinuerligt. Detsamma gäller för att aktualisera och tillgängliggöra bibliotekens egna digitala tjänster. Genom att utforska metoder för samverkan mellan olika bibliotekstyper och med verksamheter i lokalsamhället skapas förutsättningar för ett aktivt och nyskapande arbete med digital delaktighet som når fler.

¹² 5 § i bibliotekslagen, samt allmänna bestämmelser i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)

¹³ 7 § i bibliotekslagen.

Även den snabba utvecklingen av digitala tjänster inom hälso- och sjukvården, som är ett led i omställningen mot e-hälsa¹⁴, ställer krav på att användarna har digital kompetens. Sjukhusbiblioteken sprider kunskap om hur digitala vårdverktyg, som 1177 Vårdguiden, fungerar och medverkar vid utveckling av nya tjänster och system för att se till att patientperspektivet tillvaratas. En annan central uppgift för sjukhusbiblioteken är att säkra att hälso- och sjukvårdens medarbetare har tillgång till högkvalitativa, lättnavigerade informationskällor och kliniska kunskapsstöd – var och när de än behövs. Det kräver aktivt urvalsarbete, dialog med användarna och kontinuerliga utbildningsinsatser. Användningen av medier i elektronisk form och nedladdningen av vetenskapliga artiklar fortsätter att öka stadigt från år till år – ett kvitto på att sjukhusbibliotekens administration av e-resurser är ett viktigt stöd för kvalitetssäkrad hälso- och sjukvård byggd på aktuell forskning och bästa tillgängliga kunskap.

¹⁴ Enligt den av regeringen och Sveriges Kommuner och Regioner antagna visionen för e-hälsa 2025 ska Sverige bli ”bäst i världen på att använda digitaliseringens och e-hälsans möjligheter i syfte att underlätta för människor att uppnå en god och jämlik hälsa och välfärd samt utveckla och stärka egna resurser för ökad självständighet och delaktighet i samhällslivet”. <https://ehalsa2025.se/>

REGION SKÅNE VILL:

Regional biblioteksverksamhet

Stödja bibliotekspersonalen i former för ett aktivt demokratiarbete i lokalsamhället.

Främja bibliotekens arbete med prioriterade målgrupper genom att stärka delaktighetsarbete.

Med utgångspunkt i användarperspektivet lyfta folkbiblioteken som resurs i kommunernas digitala utveckling och främja deras arbete med att öka invånarnas förmåga att förstå och använda digitala tjänster och verktyg.

Sjukhusbiblioteken

Arbeta för att stödja den personcentrerade vården och patientens möjlighet att vara medskapare i sin egen vård.

Fortsätta utveckla metod- och kunskapsstöd för lärande i samverkan och därigenom bidra till att patientperspektivet tas tillvara i hälso- och sjukvårdens utvecklingsarbete.

Gemensamt

Arbeta för ökad samverkan mellan olika bibliotekstyper för att nå och engagera prioriterade målgrupper.

Bibliotek för lärande och läsande

VÄGLEDNING OCH KUNSKAPSFÖRMEDLING

Möjligheten att lära hela livet är idag en förutsättning för att aktivt kunna delta i samhället, och ska inte vara förbehållet dem som studerar eller arbetar. Biblioteken ska arbeta med kunskapsförmedling och främja fri åsiktsbildning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning. Genom samlingar, tjänster, programverksamhet och offentliga samtal som präglas av aktualitet och mångsidighet stärker biblioteken invånarnas möjligheter till lärande och utveckling.

I en tid av informationsöverflöd – där fakta och kunskap blandas med åsikter och tyckande, och sann information med falsk – blir det en allt viktigare uppgift för biblioteken att bistå invånarna med att hitta den information de behöver och bedöma olika informationskällors trovärdighet. Dessa förmågor ingår i vad som brukar kallas medie- och informationskunnighet (MIK). Som del i att öka medie- och informationskunnigheten behöver biblioteken arbeta med att ge sina användare verktyg att själva navigera i olika medier och digitala kanaler och kritiskt värdera källor för att hitta tillförlitlig information.

Sjukhusbiblioteken har lång erfarenhet av att lära ut sök- och källkritik till patienter, utifrån ett personcentrerat förhållningssätt. Den medicinska bibliotekarien är även vårdpersonalens handledare inom informationsområdet. Modern hälso- och sjukvård förutsätter inte bara förmåga att finna, tolka och kvalitetsbedöma information – ny evidens ska kunna omvandlas till praktik i det dagliga arbetet. Bibliotekarier och informationsspecialister vid sjukhusbiblioteken och HTA Syd stödjer organisationens arbete med kunskapsstyrning och evidensbaserad vård med målsättning att varje patientmöte ska kunna bygga på forskning och bästa tillgängliga kunskap.

MIK handlar också om att själv kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier, vilket stärker människors delaktighet i samhället. Behovet av en stärkt medie- och informationskunnighet hos befolkningen accentueras av att sociala medier är de primära informations- och nyhetskällorna för många, och det är på internet som mycket av åsiktsbildning och offentligt samtal äger rum. Sammantaget är MIK-arbetet centralt för demokratiska värden som informations- och yttrandefrihet. Ett proaktivt MIK-arbete kräver samverkan med andra verksamheter och att bibliotekspersonalens egna kunskaper uppdateras löpande.

DET LIVSLÅNGA LÄSANDET

Läskunnighet och läsning banar väg inte bara för litterära upplevelser och ny kunskap utan också för personlig utveckling och för delaktighet i demokratin. Nationella mål för litteratur- och läsförmedling slår fast att alla i Sverige, oavsett bakgrund och förutsättningar, ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet. Detta hör till bibliotekens kärnuppdrag och deras verksamhet är oundgänglig i arbetet med att nå de nationella målen.

Sjukhusbiblioteken säkrar att tillgång till litteratur och möjlighet till läsning finns i livets olika sammanhang och skeden, och utgör en brygga mellan kultur- och hälso- och sjukvårdssektorn. Folkbiblioteken ska främja läsning för alla och genom hela livet, vilket görs genom aktiv förmedling av samlingarna, i programverksamheten och i de dagliga mötena med lokalsamhällets invånare, såväl i som utanför biblioteksrummet. Ett exempel är Shared Reading¹⁵, en läsförmedling metod som med

¹⁵ *Shared Reading, delad läsning, gemensam läsning*, Immi Lundin för Region Skånes kulturförvaltning, 2019.

gemensamt utforskande av skönlitterära texter väcker läslust i samvaro med andra. Metoden används på både folk- och sjukhusbibliotek i Skåne. Utvecklingen inom teknik och digital kultur ger möjligheter för tillhandahållande och förmedling av nya former för tillgänglig läsning. Intresset för läsning kan väckas genom att uppleva en berättelse utifrån olika ingångar, genrer och format även med andra uttryck såsom musik, bild, dans, film med mera. Biblioteken ska erbjuda ett tillgängligt, relevant och mångfaldigt utbud med utgångspunkt i lokalsamhällets intressen och behov.

Att stimulera barns och ungas läsning och språkutveckling är ett fokusområde för flera bibliotekstyper och också ett område för bred samverkan både inom och utanför bibliotekssektorn, exempelvis med förskolor, skolor, skolbibliotek och barnhälsovården. Kulturförvaltningen kommer tillsammans med folkbiblioteken att fortsätta utveckla Bokstart¹⁶, vars syfte är att stimulera språkutveckling hos små barn. Med målet att nå alla barn och deras föräldrar kommer fortsatt samverkan inom Region Skåne ske för att utveckla en hållbar regional infrastruktur med en bokgåva och dialogläsning inom ramarna för barnhälsovårdens hembesök när barnet är 8 månader.

LÄRANDE OCH INNOVATIVA BIBLIOTEKSORGANISATIONER

Biblioteken möter och tjänar ett samhälle och dess invånare i ständig förändring och utveckling. Det förutsätter nytänkande och flexibilitet, och att bibliotekspersonal har den kunskap och de metoder och verktyg som krävs.

Region Skåne vill stärka Skåne som en innovativ biblioteksregion i framkant, där folkbiblioteken är kreativa biblioteksorganisationer som vågar prova nytt och arbeta utforskande. Genom att vara nytänkande och pröva sig fram tillsammans med sina målgrupper kan biblioteken bli mer proaktiva inför samhällsliga förändringar, den digitala utvecklingen, ny forskning och invånarnas behov. Det kan handla om att exempelvis ingå i ny samverkan, tillämpa nya metoder för kollegialt lärande eller att testa nya digitala lösningar för berättande i olika format. Det är av stor vikt att resultaten från bibliotekens utvecklingsprojekt också omsätts i verksamheten, och att alla delar i biblioteksverksamheten är föremål för förbättring. Ett helhetsperspektiv, där drift inte står vid sidan av utvecklingsarbete, är en förutsättning för mer effektiva biblioteksorganisationer.

Kulturförvaltningen arbetar aktivt tillsammans med folkbiblioteken för ett kontinuerligt gemensamt lärande, både genom att anordna kompetensutvecklande insatser, och genom att uppmuntra och fördela medel till folkbiblioteken att själva arrangera kunskaphöjande aktiviteter. Även sjukhusbiblioteken deltar och bidrar till sektorsgemensam kompetensutveckling, till exempel genom att sprida kunskap om informationssökning inom det medicinska området.

Sjukhusbiblioteken samverkar både inom och utanför bibliotekssfären för att dela kunskap och resurser med andra organisationer som arbetar med evidensbaserad medicin och forskning inom hälso- och sjukvårdsområdet, bland annat sjukhusbibliotek i övriga regioner, universitet och högskolor och SBU¹⁷. Stöd och samarbete kring bland annat informationsspecialistkompetens omfattar även Cochrane

¹⁶ Bokstart är en nationell satsning som riktar sig till barn i åldrarna 0–3 år och vuxna i deras närhet i syfte att främja språkutveckling. Bokstart bygger på samarbete mellan bibliotek, barnhälsovård och förskola.

¹⁷ Statens beredning för medicinsk och social utvärdering är en myndighet som har i uppdrag att göra oberoende utvärderingar av metoder och insatser inom bland annat hälso- och sjukvård. SBU är även ordförande för svenska HTA-nätverket.

Sverige¹⁸. Sjukhusbibliotekens roll som kunskapsstöd för hälso- och sjukvården främjar också utveckling och innovation i regionen, genom samverkan mellan klinik och tvärvetenskapliga forskningsgrenar som till exempel läkemedelsutveckling och medicinteknik.

¹⁸ Cochrane är ett globalt oberoende nätverk av bland annat forskare, vårdpersonal och patienter som arbetar för att sammanställa tillgänglig evidens av forskning för beslutsunderlag till hälso- och sjukvården. Cochrane Sverige finansieras av Region Skåne och Lunds universitet och har sin bas i Lund.

REGION SKÅNE VILL:

Regional biblioteksverksamhet

Stärka biblioteken som centrala kunskapsnoder för medie- och informationskunnighet.

Utveckla strategiska och forskningsorienterade arbetssätt inom läs- och litteraturfrämjande uppdraget.

Hitta hållbara samarbetsstrukturer för att nå alla barn 0–3 år i Skåne med språkfrämjande insatser.

Främja folkbiblioteken som innovativa biblioteksorganisationer.

Sjukhusbiblioteken

Fördjupa stödet till organisationens arbete med kunskapsstyrning och evidensbaserade beslut i hälso- och sjukvården.

Utveckla bibliotekens pedagogiska roll och kunskapsförmedling i den kliniska vårdens vardag och lärande.

Säkra att utbudet av vetenskaplig information i digital och tryckt form är aktuellt och relevant.

Utveckla formerna för digital information och undervisning så att fler kan använda bibliotekens tjänster.

Arbeta långsiktigt med kompetensutveckling och kompetensförsörjning av framtidens bibliotekarier/informationsspecialister.

Gemensamt

Verka för ett ökat kunskapsutbyte mellan regional biblioteksverksamhet och sjukhusbibliotek och andra bibliotekstyper.

Bibliotek för kreativitet och kultur

MÅNGSIDIG KULTURFÖRMEDLING

Fler skåningar ska ha tillgång till ett brett och varierat kulturutbud och en mångfald av berättelser, och fler ska ha möjlighet att skapa och uttrycka sig genom kultur. Det är målsättningar i den regionala kulturplanen, som också trycker på vikten av ett ökat samspel inom kultursektorn och med andra samhällsområden.

Folkbiblioteken är en mötesplats och arena för kultur, rekreation och inspiration. Samverkan med andra kulturaktörer inom litteratur, kulturarv, folkbildning, scenkonst, bildkonst, musik, film och digitala spel skapar en mångfald av uttryck och berättelser samt kreativa biblioteksrum som främjar allas rätt till kultur. Sjukhusbiblioteken utforskar olika former av samverkan runt kultur i hälso- och sjukvården och prioriterar i sitt arbete särskilt barn och unga samt personer med psykisk ohälsa. I samarbete med bland annat lekterapi, sjukhusskola och sjukhusclowner kan sjukhusbibliotekens barnverksamhet bidra till att skänka motivation, glädje och hopp. Inom psykiatrin erbjuder kultur och litteratur, i form av bland annat grupper för kreativt skrivande och gemensam läsning samt filmvisningar, ett socialt sammanhang bortom patientrollen. Sjukhusbiblioteken stödjer även vårdens medarbetare i arbetet med bemötande och kommunikation genom att erbjuda arbetsmaterial där kärnan är utvald litteratur och film som katalysator för reflektion och gruppsamtal¹⁹.

Kulturförvaltningen vill stärka samverkansytor och utbyte mellan bibliotek och andra aktörer och institutioner inom kultursektorn. Under covid-19-pandemin har biblioteken utforskat nya sätt att nå ut med kultur digitalt för att öka tillgängligheten. Detta är något som Kulturförvaltningen vill fortsätta att utveckla tillsammans med folkbiblioteken.

SKAPANDE OCH BERÄTTANDE

Kultur ger fler möjligheter att uttrycka sig och göra det i olika former. Tack vare den tekniska och digitala utvecklingen är många människor idag både producenter och konsumenter av kultur. Flera folkbibliotek har de senaste åren börjat arbeta med skaparverkstäder, där människor möts för att skapa tillsammans och utbyta idéer med varandra. Kulturförvaltningen vill stödja folkbibliotekens utveckling som platser för kreativitet.

Bibliotekslagen anger att biblioteken ska främja litteraturens ställning. Det gäller såväl folkbibliotek och skolbibliotek som forsknings- och sjukhusbibliotek. Läsfrämjande och litteraturfrämjande har en naturlig koppling och de är varandras förutsättning. Kulturförvaltningen vill stärka folkbibliotekens roll som mötesplats och scen för berättelsen, författaren och läsaren för att fler människor ska få möjlighet till en konstnärlig upplevelse via litteraturen. Därutöver vill Kulturförvaltningen verka för att fler ska få inspiration och verktyg till att själva utveckla sitt skrivande och berättande, där olika former och format ökar tillgängligheten. Folkbiblioteken har stor potential vad gäller att utvecklas som kreativa mötesplatser för alla som vill uttrycka sig genom skrivande, muntligt berättande, bilder eller annan gestaltning. Genom samarbete med andra kulturaktörer, utbildningar för skönlitterärt skrivande, samt mötesplatser och centrumbildningar för litteratur, dramatik och serier ökar denna potential.

¹⁹ Konceptet är en vidareutveckling av Socialstyrelsens *Att mötas i hälso- och sjukvård – ett utbildningsmaterial för reflektion om bemötande och jämlika villkor* (2015).

REGION SKÅNE VILL:

Regional biblioteksverksamhet

Främja samverkan mellan folkbibliotek och andra aktörer och institutioner inom kultursektorn.

Tillsammans med folkbiblioteken utforska nya metoder och digitala format för att nå ut med kultur.

Vidareutveckla bibliotek som platser som stimulerar till skapande, skrivande och berättande i olika former.

Sjukhusbiblioteken

Stärka och vidareutveckla sjukhusbibliotekens roll som kulturaktör inom hälso- och sjukvården.

Gemensamt

Samarbeta kring kultur till och i hälso- och sjukvården.

Bibliotek för hållbarhet och hälsa

HÄLSOFRÄMJANDE BIBLIOTEK

Region Skåne strävar efter att alla ska ha möjlighet till god hälsa och likvärdiga förutsättningar att forma sitt liv efter egen förmåga och vilja²⁰. Biblioteken främjar en god folkhälsa genom att vara arenor för lärande, kultur, delaktighet och rekreation. Dessutom kan biblioteken genom kunskapsförmedling och MIK-arbete stärka människors möjligheter att påverka sin livssituation och hälsa, och därmed bidra till bättre livskvalitet för fler. För att kunna fatta självständiga och upplysta beslut i hälsofrågor krävs förmåga att hitta, förstå, bedöma och använda hälsoinformation.

Såväl folkbibliotek som sjukhusbibliotek har möjlighet att öka kunskapen om sambanden mellan kultur och hälsa²¹. I den regionala kulturplanen hänvisas till hur forskning visat att kulturupplevelser kan förebygga ohälsa genom att ge människor en känsla av sammanhang och en bättre beredskap att möta sjukdomar, psykiska trauman och sociala problem²². Genom sitt utbud av och vägledning i litteratur och andra medier kan biblioteken stärka den läkande processen och förebyggande egenomsorg. För barn och unga på sjukhus kan litteraturen vara ett verktyg i förberedelserna inför en behandling och för att bättre förstå sin sjukdom och sina känslor, något som kan minska oro och stress hos både dem själva och föräldrarna.

Tillgänglighet och närvaro i vårdens vardag är en förutsättning för att besökarna ska kunna få bra service och vägledning utifrån bibliotekariernas unika kompetens. Sjukhusbiblioteken är viktiga studie- och arbetsplatser för många forskare, studenter och medarbetare i vidareutbildning och är också tvärprofessionella mötesplatser. Inte bara det breda utbudet av medicinsk facklitteratur i tryckt form, utan även beståndet av licensierade e-medier kan användas av alla besökare. Biblioteken erbjuder också en fristad i vårdmiljön, en öppen och välkomnande plats för alla, där det genom kultur och möten kan bli annat än sjukdom och behandlingar som står i fokus för en stund. Den rekreativ möjlighet som biblioteken erbjuder kan bidra till en mer positiv vårdupplevelse för patienten och en utvecklande och attraktiv arbetsmiljö för vårdens medarbetare.

För att vidareutveckla och stärka samarbetet inom kultur och hälsa-området finns en gemensam strategi och handlingsplan²³. Med kultur avses här kulturella aktiviteter och konstnärliga uttryck som musik, teater, dans, bildkonst och litteratur, men även den verksamhet som bedrivs av kulturorganisationer som museer, bibliotek och studieförbund. Prioriterade patientgrupper är barn, äldre och personer med psykisk ohälsa. Även närstående kan gynnas av denna verksamhet. Sjukhusbiblioteken strävar därför efter att fortsätta utvecklas som noder för kultur i hälso- och sjukvården.

²⁰ *Regional utvecklingsstrategi – Det öppna Skåne 2030*, sidan 13.

²¹ Region Skåne vill öka kunskapen om sambandet mellan kultur och hälsa. (*Regional kulturplan för Skåne 2021-2024*, sidan 31).

²² *Regional kulturplan för Skåne 2021-2024*, sidan 55.

²³ *Region Skånes strategi och handlingsplan för kultur och hälsa 2015–2020*. Under 2021 revideras strategin på uppdrag av hälso- och sjukvårdsnämnden och kulturnämnden.

BIBLIOTEKEN OCH AGENDA 2030

FN har med Agenda 2030 tagit fram sjutton globala mål för hållbar utveckling, som adresserar vår tids största miljömässiga, ekonomiska och sociala utmaningar. Bibliotek har en betydande roll i arbetet med att bidra till ökad hållbarhet. I dagens samhälle innebär detta också att sträva mot hållbarhet avseende fakta, kunskap och information. Genom att arbeta mot målen i Agenda 2030 kan biblioteken bidra till ett mer krisförebyggande och motståndskraftigt samhälle, med hänsyn till bland annat klimatförändringarna och dess konsekvenser.

Med sin verksamhet kan biblioteken åstadkomma delaktighet kring Agenda 2030 i lokalsamhället. Vissa mål och delmål i Agenda 2030 är extra relevanta för bibliotekens verksamhet och kan även kopplas till de övergripande utvecklingsområdena i denna plan. Det gäller bland annat de mål som handlar om livslångt lärande, att värna fri- och rättigheter och att alla ska kunna läsa och ha tillgång till information och kommunikationsteknik. Folkbiblioteken kan öka medvetenheten om målen och ge invånarna verktyg att koppla dem till sina egna liv, samt underlätta för att invånarna själva ska kunna bidra till målen. För sjukhusbiblioteken är det globala målet om god hälsa och välbefinnande i särskilt fokus. Ett innovativt klimatarbete och verkandet för jämlik hälsa i befolkningen kräver ett samspel mellan aktörer såväl inom kultursektorn som i andra samhällssektorer²⁴. Genom sina sätt att verka främjar biblioteken social hållbarhet. Bibliotek har dessutom fungerat enligt delningsekonomin principer sedan långt innan ordet uppfanns²⁵.

ÖKAD BIBLIOTEKSSAMVERKAN OCH RESURSNYTTJANDE

Bibliotekslagen betonar samarbete och samverkan inom biblioteksväsendet för att biblioteken ska fungera som en gemensam samhällsresurs för alla invånare²⁶. Behovet av olika bibliotek och tjänster varierar genom livet och trösklarna för användning av relevant biblioteksutbud bör vara låga. Nära samarbete mellan olika typer av bibliotek är viktigt för att tillsammans stärkas som social och demokratisk infrastruktur och för att tillgodose invånarnas olika behov.

Biblioteksövergripande samverkan skapar synergieffekter. Samverkan kring bibliotekens samlingar ger ett bättre resursutnyttjande och skapar en mer likvärdig tillgång till bibliotekens samlade resurser för invånarna. Genom ökad kunskapsöverföring mellan personal från olika bibliotek kan bra idéer tas tillvara och byggas vidare på. Det kräver långsiktigt hållbara strukturer för samverkan.

²⁴ *Regional kulturplan 2021-2024 för Skåne*, sidan 18.

²⁵ Delningsekonomi innebär bland annat att hyra, dela eller låna saker istället för att själv äga dem.

²⁶ 14 §, 15 § och 16 § i bibliotekslagen (2013:801).

REGION SKÅNE VILL:

Regional biblioteksverksamhet

Synliggöra bibliotekens gemensamma roll i att uppnå miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet i samhället med stöd av Agenda 2030.

Med utgångspunkt i användarperspektivet stärka utbytet mellan olika bibliotekstyper.

Lyfta och vidareutveckla bibliotekens hälsofrämjande roll och sambandet mellan kultur och hälsa.

Sjukhusbiblioteken

Utveckla biblioteken som sjukhusens öppna och tillgängliga mötesplatser för lärande och rekreation.

Vårda goda samarbeten och skapa nya former för samverkan inom hälso- och sjukvård i syfte att optimera bibliotekens utbud och tjänster.

Bidra till en bättre vårdupplevelse genom att utveckla arbetet med läkande läsning och kultur.

Gemensamt

Samarbeta genom och tillsammans med folkbiblioteken för att stärka invånarnas förmåga att hitta, bedöma och använda information på ett sätt som främjar att deras hälsa bibehålls eller förbättras.

Verka för ett ökat gemensamt resursnyttjande mellan regional biblioteksverksamhet, sjukhusbibliotek och andra bibliotekstyper med utgångspunkt i Agenda 2030.

Genomförande och organisation

Regional biblioteksplan 2022–2025 för Region Skåne är framtagen av Kulturförvaltningen och sjukhusbiblioteken på uppdrag av kulturnämnden och hälso- och sjukvårdsnämnden. Under arbetet har dialog förts med folkbiblioteken i Skåne, med andra bibliotekstyper inom ramen för det regionala biblioteksrådet i Skåne, samt med sakkunniga och förenings- och målgruppsrepresentanter för Sveriges nationella minoriteter och personer med funktionsnedsättning.

Region Skånes kulturförvaltning ansvarar för regional biblioteksverksamhet. Kulturförvaltningens utvecklingsansvar omfattar därutöver en rad kulturområden såsom kulturarv, folkbildning, film och rörlig bild, litteratur, teater, dans, musik, bildkonst, digital kultur och kultur och hälsa. Den organisatoriska närheten ger goda förutsättningar för samverkan med andra kulturområden för regional biblioteksverksamhet, samt för sjukhusbiblioteken inom Region Skåne.

Sjukhusbibliotekens öppna verksamhet med patientinformation och patientutbildningar, hälsa och kultur riktar sig till alla invånare i Region Skåne. Informationssökningstjänster, utbildning och handledning samt licensierat material i e-biblioteket är tillgängligt för alla regionanställda, oavsett vilken förvaltning de tillhör, för privata vårdgivare som har avtal med Region Skåne samt för forskare och studenter under verksamhetsförlagd utbildning. Organisatoriskt hör sjukhusbiblioteken till förvaltningarna Skånes sjukhus nordost, Skånes sjukhus nordväst och Skånes universitetssjukvård. Sjukhusbiblioteket i Helsingborg är integrerat med Patientutbildningscentrum, och sjukhusbiblioteket i Malmö/Lund är integrerat med Patientforum och HTA Syd.

LAGAR, STYRDOKUMENT OCH STRATEGIER

Följande styrdokument och lagar har varit viktiga utgångspunkter för biblioteksplanen. Några är gemensamma för regional biblioteksverksamhet och för sjukhusbiblioteken, några berör enbart respektive verksamhetsområde.

Gällande lagstiftning

- Bibliotekslag (2013:801)
- Hälso- och sjukvårdslag (1982:763)
- Patientlag (2014:821)
- Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)
- Diskrimineringslag (2008:567)
- Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (2018:1197)

Regionala styrdokument

- Regional kulturplan för Skåne 2021–2024
- Regional utvecklingsstrategi – Det öppna Skåne 2030
- Region Skånes strategi och handlingsplan för kultur och hälsa 2015–2020
- Forskningspolicy Region Skåne
- Strategi för förbättringsarbete i Region Skåne 2016–2020
- Region Skånes strategiska handlingsplan för forskning inom hälso- och sjukvården
- Policy för barnets rättigheter

Övrigt

- Agenda 2030
- Sveriges nationella kulturpolitiska mål
- The International Federation of Library Associations and Institutions Strategy 2019–2024

Uppföljning och revidering

Biblioteksplanens utvecklingsområden och mål konkretiseras ytterligare i insatser som formuleras i verksamhetsplaner, vilka uppdateras och följs upp årligen.

Regional biblioteksplan 2022–2025 för Region Skåne bör utvärderas och revideras under 2025.

Kulturförvaltningens utvärdering av regional biblioteksverksamhet ska göras tillsammans med folkbiblioteken.

Biblioteksplanen i korthet

Regional biblioteksplan 2022–2025 för Region Skåne är gemensamt framtagen av Region Skånes kulturförvaltning och sjukhusbiblioteken. Kulturförvaltningens uppdrag inom regional biblioteksverksamhet är att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet vad gäller folkbiblioteken i Skåne. Sjukhusbibliotekens uppdrag är att bidra till bättre vård för patienten.

Biblioteksplanen beskriver fyra områden för utveckling och samarbete under 2022–2025:

- Bibliotek för delaktighet och demokrati
- Bibliotek för lärande och läsande
- Bibliotek för kreativitet och kultur
- Bibliotek för hållbarhet och hälsa

Övergripande mål anges för respektive verksamhet.

Övergripande mål för regional biblioteksverksamhet:

Stärka Skåne som en hållbar och innovativ biblioteksregion för alla invånare genom hela livet.

Övergripande mål för sjukhusbibliotekens verksamhet:

Utveckla stödet till vårdens medarbetare och organisation för en hälso- och sjukvård byggd på bästa möjliga kunskap.

Stärka möjligheterna för patienten att vara delaktig i sin egen vård och i hälso- och sjukvårdens utformning.

Utveckla biblioteken som kulturförmedlare och hälsofrämjande tillgängliga mötesplatser.